

مافی کهرکوک له چوارچیوهی مافی مروّفا و رهوایهتی کوردستان بووندا .

کازیوه ساح

بهشی یهکهم

ماف بریتی له کۆمهلی تاییهتمهندی و خهسلهت که پینوسته به شینوهیهکی سروشتی ههموو مروّفیک خاوهنی بیت ، کار و مامهلهی پچ بکات و بنهமாகانی ژیان و رهوایهتی ژیانیکی سروشتی تیدا به جهسته بکات به شیوهی ئاسایی و دوور له ههر پارانهوهو توندوو تیزهیک بو دهسته بهر بوونی . جووری مافیش بو ههموو مروّفا و وولات و نهتهوهیهک دهبیت به دوو به شهوه:

۱- مافه سه ره تاییهکان

۲- مافه تاییه تیهکان یان مافهکانی دی.

تهرازووی نهو دوو هاوکیشهیهش متمانه دهخاته سهر پیوهره زهمه نیهکان وهکو نهوهی نهو پیوهر و مافانه دابهش دهکات به سهر سن فاکتهردا نهوانه :

ا- مافی سیاسی و مهدهنی .

ب- مافی کومه لایهتی و روشنییری .

ج- مافه گشتیهکان .

ههموو نهتهوهیهک وهکو تاک و کۆو دهسلهت مافی خویانه له چوارچیوهو قهوارهی وولاتی خویدا داوای سه رجه میان بکات ، له دهرهوهی جوگرافیای وولاتی خوشی داوای زۆرینهی بکات ههتا نهو کاتهی رهگهزنامهی هاولاتی بوون وهردهگریت و پاشان دهبیت به خاوهنی ههموو نهو مافانهی هاولاتی ناتیف ههیهتی... نه مهش فح سه رجه م ناوچهکانی جیهان و ههموو مروّفیک رهوایه کهرکوک و کورد نهبیت .

کهرکوک نهو نهندامه برینداری لهشی کورده که ههمیشه به دهستی ناحهزان و

داگیرکه رانی کورد برینهکانی هه لکه ندرارهو و ههرگیز ریگه به ساریژ بوون هه ناسه دانی بچ نازار نه دراوه.

نهو خاکه زۆرینهیه که ههرگیز له نه ههمهتی هیزی چاو چه ئیسهکانی به دهر نه بووه و

ههمیشه مایهیی مشت و مری ئیمپریالیسته یهک له دوا یه کهکان بووه.

لهم نووسینهدا تهنها ناماژهیهکی کورت به جوگرافیا و میژووی کهرکوک دهکهم چونکه

باسکردنی تهنها دووباره بوونهوهیهو ههردوو فاکتهر لای مروّفی کورد زۆر ناشکرایه و چه ندین

سه رچاوه زۆر به ووردی و به به لگهوه نهو مهسه لهیه دواون.

مافی خاوهنداریهتی کهرکوک وهکو جوگرافیا .

گومان له وهدا نیه که مافی خاوه ندراریه تی که رکوک ده گهریته وه بو نه ته وه ی کورد چونکه که وتوته ههریمی کوردستان و ۱۶۰کم باشوری رۆژه لاتی شاری موسل که نه ویشی شاریکی کوردیه ، خاوه ندراریتی که رکوک به زۆری وولاته زلهیزکان له کورد سه ندراره نه و کاته ی " به پیی پهیمانی (مؤدروس) ی نوکتۆبه ری ۱۹۱۸ سوپای به ریتانی به سه رۆکایه تی جه نرال مارشال له ۱۷ ی ماری ۱۹۱۸ نه و شاره ی داگیرکردو دوا ی وازی لیهینا بو نه وه ی له مانگی نوکتۆبه ری هه مان سالد ا بگه ریته وه بو داگیرکردنی ۱ .

گرتنه وه ی دووه م پاش دنیا بوون له سامانی نه وتی که رکوک بووه له ویه به خواستی کوئترۆنکردنی نه و سامانه پترۆلیه مافی موئکداریتی له کورد وهرده گرتنه وه ، بو نه وه ی به ناسانی ژیر چنگ بکه ویت و به شیوه یه ک که نه و نه خشه یه وون بییت ، به پیی ستراتیژی سیاسیه ی پلان بو دناوه له سه رده تاوه و له سه رده می عوسمانیه کان هه تا عیراقی مه لکی و کۆماری هه میشه هه ول دراوه نه ته وه جیاوازه کان به پیی به رژه وه ندی قوناغ و سه رده مه جیاوازه کان له که رکوکدا نیشته جی بکریت ، نه ته وه یه ک بالا ده ست کراوه ، مافی پۆست و نرخ و به های دام و ده زگاکانی که رکوک پی به خشراوه ، به و ستراتیژه له مافی تاک نه ته وه یه وه خاوه ندراریه تی که رکوکیان دابه ش کرد به سه ر مافی فره نه ته وه ییدا ، له وان هه ش عه ره ب و تورک به شی شیریان به رکه وت .

جیگیرکردنی تورکمان له که رکوکدا .

سه رچاوه کان نه وه مان بو دهرده خه ن که سه فه وه یه کان و ده سه لاتدارانی نه ستانه پاش نه وه ی کوردستانیان داگیر کرد و ده رکیان به نرخی نه و ناوچه یه کرد سه رنه تا وه کو هیلیکی سه ره کی بازرگانی و گواستنه وه که نه ستانه و نه نازول ده به ستیته وه به نیرانه وه ، دوایش وه کو شاریکی فره پترۆلی بویه نه و شاره له شاره کانی دی زیاتر بوو به قوربانی داگیرکاران ، هه ر له سه ره تا شه وه تورکه کان پلانی ستراتیژی دریز خایه نیان هه بوو ، بو نه و مه به ست هه ش مناله کانی خویان ده نارد بو زانکو به رزه کانی تورکیا له وی روناغه کانی خویندنیان ته واو ده کرد نه مه له کاتی کدا له و سه رده مه دا خوینه وار و قوتانخانه زور که م بوو ، به و شیوه یه تورکمان ده بوون به یه که خوینده واری ناوچه که و له و لاوه به بروانامه و روشنبیری سیاسی نابووری و پامیاری فکری شوئینی که مالیستی ده گه رانه وه ، به تاییه ت سونیه کان زۆریه ی پۆسته به رزه کانی نه و کات و هیلی بازرگانی و ده سه لاتیان له و شاره دا وه رگرت . نه وه ش یه کینک له و خاله گرنگانه بوو که هاوکاری پراکتیژه کردنی سیاسه تی خویان دان که سیاسه تی که مالیستی بوو نه ک سیاسه تیکی گشتگیر که نه رک و مافی هه موو لایه نه کان و نه ته وه کانی تیدا به رجه سه ت بکریت ، لیرده نه ک هه ر مافی مروقی کوردیان پیشیل کردوو به لکو ده سه لاتی نه و کاته یان ریگه ی داون هه ندی جار مافی تورکمانی شیعه و عه ره بشیان تا راده یه ک پیشیل کردوو .

نیشته جی کردنی عه ره ب

ده ستی ته عریب بو ناوچه کوردیه کان له سه ره تای دهرکردنی دکتاتۆره کانی عیراق بووه به مه ترسی هه بوونی که سییتی یاسایی کورد وه کو تاک ، نه ته وه ی کورد وه کو کۆمه ل ، پراکتیک کردنی سیاسه تی له ناوبردنی سه روهری نه ته وه یی و پاگویزان و نیشته جی کردنی بیگانه له

ناوچه کوردیه کاندایا به فاکته ریکی گرنگ هه لېژێردرا. ئەو پۆستانە ی که پیشتر تورکمانەکان به پائێشتی که مایسته کانی تورکیا به دهستیان هینا بوو له سالی ۱۹۶۹ وه ئەو کاتە ی (مهزه رنه ئتیکریتی) به ره گهز عه رهب کرا به سه روکی که رکوک ئیتر ئەو پۆسته بوو به کلاروژنه ی کشانی عه رهب سه ره تا به تاک و له رینگه ی وه رگرتنی پۆسته وه، داوی به سیاسه تی نیشته جی کردنی عه رهب بۆ به عه رهب کردنی ناوچه که وه ئیتر له وه میژوو وه وه ئەو پۆسته هه میشه بهر عه رهب که وت ..عه ره بیهش هه میشه روئی جه لادی گیراو و کوردیش قوربانێ.

ره وایه تی دان به پرۆسه ی جه لاد و قوربانێ

کورد وه کو زۆرینه ی دانیه تئووانی شاری که رکوک و شاری موسل که له سه رده میکاندا به ویلایه تی موسل ناوبراو به لام ئەوسا و ئیستاش وه کو دوو شاری جیاواز مامه له ی له گه ل ده کریت. له هه موو شاره کانی تر و ته نانەت له سه رجهم پارچه کانی تری کوردستانیش زیاتر مافی که وتۆته بهر چا و چلیسی داگیرکه ره زه یێزه کان ههروه ها داگیرکه رانی ناوخوا و زۆردارانی دراوسێش، ئەویش به هو ی ئەو سه روته و سامانی پترو ئیه ی له وه ناوچه یه دا هه یه. که له سه رده می داگیرکردنی بریتانیا دا هه ردوو شاری که رکوک و موسلی کوردستانی له گه ل شاری به سه ری عه ره ب نشیندا ببوون به سی کۆچکه ی ئامانج و ناکۆکی و په یمانه جۆربه جۆره کانی نیوان داگیرکه ران به تایهت بریتانیا و تورکیا. ئەو سه رده مانه ش تورکیا داوای له بریتانیا کرد که سه رژمیری بکریت و به پنی ئەوسه ر ژمیری به مافه کان به سه ر تورکیا و بریتانیا دا دابه ش بکریت به لام بریتانیا ئەوه ی رته کرده وه به بیانووی ئەوه ی ئەو مه سه له یه په یوه ندی به هیلی سنووری نیوان هه ردوو لاره هه یه نه ک ناوچه یه ک له ناوچه کان بۆیه ئەو پیشنیازه ی رته کرده وه بۆیه مافی جی به جی کردنی به پیشنیازه که ی تورکیا نه به خشی، به لام هه ر دوو لایان وه کو دوو داگیرکه ری چا و له به ر ژه وه ندی یه کی ئاماریکی ئاماریکی دروو ستکراوی خویان خسته روو بۆ ئەوه ی هه ر یه که یان بۆ ئەوه ی دی سه ئمینی نفوزی زۆتره وه لیره دا نه خشی ئەو ئاماره ی که هه ر سی لا مافزه وتکاری کورد بریتانیا و تورکیا و عیراق ده خه ینه روو:

نه خشه ۲

ژماره ی تورکیه کان	ژماره ی به ریتانیه کان	ژماره ی عیراقیه کان
سالی ۱۹۲۳	سالی ۱۹۲۱	سالی ۱۹۲۱
۲۶۴۸۳۰	۴۲۴۷۲۰	۴۹۴۰۰۷
۴۳۲۱۰	۱۸۵۷۶۳	۱۶۶۹۴۱
۱۴۶۹۶۰	۶۵۸۹۳	۳۸۶۵۲
۳۱۰۰۰	۶۲۲۵۵	۶۱۳۳۶
۱۸۰۰۰	۳۰۰۰۰	۲۶۱۵۷
۱۷۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۰۰۰
—	—	—
۶۷۳۹۰۰	۷۸۵۴۶۸	۸۰۱۰۷۰

کۆی گشتی

نهگهر سهیری نهو نهخشهیه بکهین بۆمان دهردهکهوئیت که ههر سۆ چهوسینهری کورد مافی کوردبوونی
 جوولهکه که کۆمه ئیکی زۆریان کورد بوون ههروهها ئیزیدیهکانیان پیشیل کردوو به کورد ناوزه
 نهکراون. ههروهها له لایهکی دی ههر یهکهیان مافی بهخۆی داوه ژمارهیهکی کهمتر له ناماری
 راستهقینهی کورد له ناوچهکهدا بخاتهروو. تورکیا رهوایهتی زیدهرۆیی له ژمارهی نامارهکاندا بهخۆی
 داوه و ناماری خۆی له بریتانیاو عیراق پتر داناوه وه له ههردوو لاشیان ناماری کوردی به کهمتر
 داناوه نهمه له کاتیکدا که زۆر تایفهی تری کوردی ههیه نهوانیش به کورد ناوونوس نهکراون و مافی
 نهتهوایهتیان پنه دراوه. له وانهش وهکو مامۆستا محمد نهمین زهکی له کتیبی خوڵاسهیهکی
 تاریخی کورد و کوردستاندا ناماژهی پیکردوووه 'ا' بیجگه له تایفه یهزیدی ههر له لیوای موسڵ دا
 تایفه ی (فارلی . باجۆران و شاباک) یش ههیه که نهمانهش کوردن و تهدهقیقاتی لیژنه ی عوسبهت و
 لئومهیش نهمجی ههتا تایید نهکاو نه ئی زمانهکهیان توزی کوردیهکی تیکه ل و پیکه نهو
 ئیعتیادیان جوییه)... نهمه نهک ته نیا نه دانی سه رهتایی ترین مافه به خه ئکی کورد به تایبهت
 خه ئکی نهو ناوچهیه و گورینی دیموگرافیای کهرکوکه به لکوو مافی هه بوون و دانپینانی نه داوه تی
 وهکو مروّف. بهو شوناس لیسهندنه وهیهش له که سایه تی به کی یاسایی به وه ده ری ده هینتی بۆ که سایه تی
 له په راوینزی کاره ساته کانی یاسای نهو وولاته جیگیریان ده کات که داگیرکه ره که یه تی . بهو شیوه یه
 ژیرخانی که سایه تی یاسایی که متمانه ده خاته سه ره وه ری به ته وه یی نهک سه ره وه ری ده و نه ت
 ده روخینتی ، نهو ژیرخانهش ده بیته به هۆی پرهنسیپی دیاری کردنی چاره نووس ، به وهش یه که م
 ههنگاوی داگیرکه ران بۆ سرینه وه ی نه ته وه ی کورد له سرینه وه ی که سایه تی یاسایی وه ده ستی پیکرد .
 نهو فاکته ره ی که بنه مایه بۆ درووست بوونی سه ره وه ری نه ته وه یی ههنگاوه کانی دی. نه مهش پینچه وانهی
 بهنده کانی (۱۵، ۲، ۳، ۴، ۲۸) ی جاری گهردوونی مافی مروّفه که ۱۵ دیسامبه ری ۱۹۴۱ بریاری
 له سه ر دراوه.

سه رچاوه کان؛

- ۱- د. نوری طالبانی منطقه کرکوک و محاوله تغیر واقعه القومی
- ۲- د. عبدالرحمن قاسملو..... کردستان والا کرد / نهخشه که